

ואלה תולדות בית הכנסת / מרדכי איש-שלום ז"ל

כששים שנה עברו מאז התקיים הדיון באסיפה הכללית של אגודת בית הכרם בדבר הקמת בית הכנסת בשכונה. דרך ארוכה עשו הרעיון והתכנית לבנין בית כנסת והיו תחנות בדרך. בפשרה בין המצדדים ובין המסתייגים הוחלט להקים צריף, ולא בנין, לבית הכנסת, ואמנם הוא הוקם על השטח בו עומד לתפארה בית המדרש למורים ע"ש דוד ילין. אחר כך כשהוחלט לבנות את בית המדרש למורים במקום זה, עשה בית הכנסת דרכו בחדרים שכורים, ועד הגיעו לאולם הקטן בבנין הסמינר בו שכן הרבה שנים, למעלה מ-40 שנה.

היה זה בית כנסת "מעורב" ומשותף לאשכנזים וספרדים. שנים רבות כיהן כגבאי ראשי ר' חנינא מזרחי ז"ל יוצא פרס. אם כי יחסית שטחו לא היה גדול ענה בית הכנסת בדרך כלל לצרכי המתפללים, בפרט בימים הנוראים כאשר התקיים מנין נוסף, נפרד לספרדים.

עם הקמת בית הכנסת המרכזי של בית הכרם נסגר מעגל של 60 שנה בערך.

ועתה לתולדות בנין בית כנסת שלנו: גם כאן עברו חבלי לידה קשים ויחסית ממושכים. שני תושבי בית הכרם מבין הראשונים, שרידים אחרונים של הועד הותיק, ר' חנינא מזרחי ואורשנסקי, בקשו בערוב יומם לתקן מעוות היסטורי ולהגשים את משאת נפשם ומאווייהם בבנין בית כנסת בשכונתם, בית הכרם. מכיוון שבשנות הששים הראשונות נאלצו להעביר רכוש ונכסים של הועד לעיריית ירושלים, בקשו בתמורה שתובטח להם עזרת העירייה לבנין בית הכנסת, הואיל ולפי טיעונם הנכסים והכספים שהם צברו מיועדים למטרה זו.

ואמנם מי שכיהן בתקופה ההיא כראש העיר הבטיח להם לעשות כן. ר' חנינא מזרחי ז"ל כיהן עד ליומו האחרון כיו"ר המועצה הציבורית שהוקמה

לבנין בית הכנסת. נפל בגורלי ובזכותי לכהן בימים ההם כראש העיר וראיתי זאת כזכות וכחובה למלא את ההבטחה שאני אישית נתתי להם. תרנו אחר מגרש מתאים ואחרי חיפושים ולבטים נפל הפור על שטח של בית ספר "יפה נוף". במקום שטח זה, שנלחק מהם ואשר שימש לעבודה חקלאית לתלמידים, הבטחתי להם צירוף שטח מתאים הגובל עם בית ספר אף הוא, והתחלתי בהליכים של רכישת השטח, שהיה פרטי, או הפקעתו.

ואמנם החלו להכין תכניות ראשונות לבנין בית הכנסת. ב־1966 פרשתי מהעירייה אולם הודעתי לראש העיר ולחברי המועצה על הבטחתי שהעירייה תעזור לבנין בית הכנסת, והצעתי שהעירייה תמנה ועדה שתטפל במימוש התכנית. ואכן מונתה ועדה בת שלושה חברים, ואני נתבקשתי לכהן כיו"ר הועדה.

המשמעות של הליך זה היא שבית הכנסת הפך להיות פרויקט עירוני אף על פי שאין זה בתחום פעולתה של העירייה אלא של המועצה הדתית.

נערך טכס הנחת אבן פינה לבית הכנסת במקום המיועד והרב שאר ישוב כהן, שכיהן כסגן ראש העיר, הביא את ברכת העירייה.

בינתיים חלה הסתבכות בלתי צפויה: מתוך חוסר תיאום בין זרועות העירייה וטעות מצערת לא המשיכה העירייה בתהליך של רכישת המגרש מהבעלים. אדרבא היא נתנה רשיון בניה על שטח זה, והיה צורך לתור ולחפש מגרש אחר.

לאחר מאמצים רבים נמצא מגרש מתאים והיה צריך להתאים תוכניות, ולקיים דיונים ממושכים על גודלו של בית הכנסת ועל צורתו. הצלחנו הצלחה מיוחדת שהעירייה היא שהוציאה את המכרז והיא שחתמה על ההסכם עם הקבלן, כי המועצה הצבורית לא היתה גוף משפטי וגם לא היו בידיו האמצעים הכספיים, והקבלנים ודאי לא היו חותמים חוזה עם גוף שאינו משפטי.

אולם דא עקא, חל עיכוב נוסף בגלל בעיות תקציביות וגלויי התנגדות של חברי מועצת העירייה למתן העדפה, כביכול, לבית הכנסת בבית הכרם כאשר שכונות אחרות מצפות לבית הכנסת. כן נטען, כי ההוצאות להקמת בית הכנסת שלנו הן גדולות בהשוואה לבתי כנסת שכונתיים, וכן כי המועצה הדתית לא קיימה את הבטחותיה בדבר השתתפותה בתקציב בית הכנסת. העירייה הפסיקה את התשלומים לקבלן והעבודה נפסקה כליל. נאלצנו להמשיך ולסיים את העבודה בכוחות עצמנו בעזרת תרומה של 170 אלף דולר שהשיגה בשבילנו קרן ירושלים ו־5 מליון לירות שהשגתי ישירות משר האוצר דאז – ר' שמחה ארליך ז"ל.

היתה גם התנדבות ברוכה של מתפללי בית הכנסת ובכלל של תושבי בית הכרם, אולם הסכומים שהושגו היו יחסית חלק קטן מההשקעות בבנין.

הוצאות רבות היו בבניית ארון הקודש וברכישת השטיח, הריהוט וכד'. כל ההשקעות בבית הכנסת הגיעו לסכום של 20 מיליון לירות.

כל זאת אפשר היה לממש ולבצע הודות לקבוצת אנשים המגלים רוח התנדבות למופת, מסירות ונאמנות, יוזמה ותושיה בכל שטחי הפעולה של בית הכנסת, הן בתחום הפעילות התורנית והן בכלל פעילות קהילתית ורוחנית ההולמת את רוח בית הכנסת. רבים הם המתנדבים: חברי הועד המנהל, הגבאים, ועדת התרבות, הנהלת מקו"ר, ובראש וראשונה תרומתו הגדולה ורבת החשיבות של הרב שפירא שליט"א שגם בבנין בית הכנסת נטל חלק חשוב ביותר. אולם רואה אני חובה כיו"ר הועד המנהל להביע תודה והערכה עמוקה לכמה חברים הנושאים בעול כל השנים מיום פתיחת בית הכנסת, ועוד לפני זה, בתקופת הבניה.

הלא הם ר' יעקב שיפמן, מר שלמה דרור, מר יצחק גרנט, מר שמואל בינדר ומר אליעזר גולדפלם, כולם יעמדו על הברכה. אנו אמונה ותפילה שבית הכנסת ישמור על דרכי המסורת כבית כנסת ציוני ועל ערכים, כמו אהבת ארץ ישראל, אהבת ירושלים, אהבת האדם, צדקה וחסד, מידות טובות, ומעל הכל אהבת התורה ויראת שמים. עם הקמת בית הכנסת

חתמנו תקופה ארוכה וממושכת של צפיות, תקוה ומאמצים להקים היכל ה' לתפארת השכונה ותושביה ולתפארת ירושלים.

היה לנו מאבק קשה ועקשני לקבלת השטח של המפלס התחתון של בנין בית הכנסת ולהקדישו לבית התפילה. מועצת העיריה החליטה בלי ידיעתנו ליעד את המקום למרכז לאם וילד.

טענתנו היתה כי בלי בית התפילה אי אפשר לקיים את בית הכנסת מפאת ההוצאות הרבות הכרוכות בקיום התפילות יום יום בו, ואמנם נוכחנו לדעת את התפקיד המרכזי שבית התפילה ממלא הן בקיום התפילה והן בפעולות של לימוד תורה, חוגים ושעורים.

ולסיכום: בית הכנסת תרם ותורם תרומה משמעותית ביותר לגיבוש הקהילה הגדולה של בית הכרם. מעולם לא היה מספר מתפללים כה גדול בשבתות ובימי חול כפי שהוא היום.

בית הכנסת הוא גם מרכז של תורה ודעת, מרכז קהילתי מפואר התורם לחברה ועוזר לנוקקים. התכנית האדריכלית המקורית והנאה וכל התנאים הפיזיים-טכניים מסייעים רבות לקיום סדרים ואווירה של קדושה, כבוד ותרבות נאותים.